

ISSN 2349-638X

REVIEWED INTERNATIONAL JOURNAL

**AAYUSHI
INTERNATIONAL
INTERDISCIPLINARY
RESEARCH JOURNAL
(AIIRJ)**

MONTHLY PUBLISH JOURNAL

VOL-II

ISSUE-II

Feb.

2015

Address

- Vikram Nagar, Boudhi Chouk, Latur.
- Tq. Latur, Dis. Latur 413512
- (+91) 9922455749, (+91) 9158387437

Email

- editor@aiirjournal.com
- aiirjpramod@gmail.com

Website

- www.aiirjournal.com

CHIEF EDITOR – PRAMOD PRAKASHRAO TANDALE

माध्यमिक शिक्षणाच्या बदलत्या अभ्यासक्रमाविषयी मराठवाड्यातील

शिक्षकांचा दृष्टिकोन: एक अभ्यास

डॉ.जोशी पी.डी.

सहाय्योगी प्राध्यापक

शासकीय अद्यापक महाविद्यालय, परभणी

गोरे राजेश वैजेनाथ

संशोधक विद्यार्थी

स्वा.ग.ती.म.वि.नांदेड

प्रस्तावना:

मनूष्य हा विचारशील प्राणी आहे. म्हणून इतर प्राण्याच्या तूलनेत माणसाचा विकास अधिक झालेला दिसून येतो. मनुष्याच्या उत्कांती पासूनच त्याने आपल्या बुधीचा वापर करून विविध शोध लावून ज्ञानात भर घातली आहे. आजही ही ज्ञाननिर्मितीची प्रक्रिया निरंतर चालू आहे. म्हणून आजच्या समाजाला ज्ञानाधिष्ठीत समाज म्हणून ओळखले जाते.

आज जग जवळ आले आहे. जागतीक स्पर्धाही वाढली आहे. या स्पर्धात टिकण्यासाठी प्रत्येक देश प्रयत्न करत आहे. कोण्यत्याही देशाची प्रगती ही त्या देशातील शिक्षण किती गतिमान आहे. यावर अवलंबून असते. गतिमान शिक्षणाची उंची ही त्याच्याशी संबंधित असणा—या शिक्षकांच्या विचार शक्तिवर व कृतीशीलतेवर अवलंबून असते.

शिक्षणाची उद्दिष्टे साध्य करण्यात शिक्षकचा मोलाचा वाटा असतो. शिक्षणाची उद्दिष्टे अभ्यासक्रमातून विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचवली जातात. ज्ञानाच्या प्रस्फोटामूळे अभ्यासक्रमाच्या कक्षा रुंदावत आहेत. काळाच्या गरजेनूसार, जागतिक स्पर्धा, रुंदावत जाणा—या ज्ञानाच्या कक्षा यामूळे प्राथमिक पासून उच्च शिक्षणापर्यंत अनेक नविन प्रवाह येत आहेत. पर्यायाने अभ्यासक्रम, अध्ययन अध्यापन पद्धती, मूल्यमापन पद्धती यामध्ये बदल होत आहेत. या बदलात्या अभ्यासक्रमाला गवसणी घालण्याचे तंत्र शिक्षकाला अवगत करावे लागेल. अन्यथा विद्यार्थ्यी अपयशाच्या तळ्यात गंटांगंळ्या खातील व विद्यार्थ्यांना शिक्षण ही एक आनंददायी बाब न राहता ती एक दुःखद तिरस्करणीय घटना वाटेल.

प्राथमिक शिक्षणाच्या कक्षेत शिक्षक बनण्यासाठी माध्यमिक शिक्षणाची आवश्यकता असते. माध्यमिक शिक्षणाचा आधार घेवून उच्च शिक्षणाकडे वळता येते म्हणून उच्च शिक्षणाचे माध्यमिक शिक्षण हे अधिष्ठान आहे. या दृष्टीने माध्यमिक शिक्षणातील अभ्यासक्रमात जे बदल झाले आहेत त्या बदलानूसार शिक्षकाला स्वतःमध्ये काही बदल

करावे लागणार आहेत. शिक्षकाला नविन प्रवाहाचे ज्ञान संपादन करावे लागेल, ते ज्ञान सतत अध्यावत करावे लागेल व विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचावे लागेल. याशिवाय शिक्षणाचे उद्दिष्टे साध्य होणार नाहीत. अभ्यासकमातील बदलाला शिक्षक कोणत्या दृष्टिने पाहतात हे जाणून घेणे गरजेचे आहे. या साठी प्रस्तूत संशोधन हाती घेतले आहे.

संशोधन शिर्षक :

माध्यमिक शिक्षणाच्या बदलत्या अभ्यासकमाविषयी मराठवाड्यातील शिक्षकांचा दृष्टिकोन: एक अभ्यास

पारिभाषिक शब्दांच्या व्याख्या

कार्यात्मक व्याख्या

माध्यमिक शिक्षण

राष्ट्रिय शैक्षणिक आकृती बंधातील 5+3+2 उच्च प्राथमिक नंतरचे 2 वर्षांचे इ. 9,10 वी हे माध्यमिक शिक्षण.

अभ्यासकम

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपूस्तक मंडळाने माध्यमिक इयत्ता 9 व 10 साठी तयार केलेला अभ्यासकम.

मराठवाडा

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड अंतर्गत येणाऱ्या नांदेड, परभणी, हिंगोली व लातूर या जिल्ह्यांचा मराठवाडा म्हणून विचार केला आहे.

शिक्षक

माध्यमिक स्तरावरील इ. 9 व 10 चे मराठी माध्यमाचे अध्यापन करणारे शिक्षक.

दृष्टिकोन

माध्यमिक शिक्षकांचा अभ्यासकमाप्रती असणारा सकारात्मक अथवा नकारात्मक कल म्हणजे दृष्टिकोन.

वैकल्पिक विषय:

इयत्ता 9 वी, 10 वी च्या श्रेणीचे विषय म्हणजे वैकल्पिक विषय.

संशोधनाची गरज

शिक्षण ही राष्ट्रनिर्मातीची आधारशिला आहे. शिक्षणाच्या प्रकाशने राष्ट्र उजळून निघते. या मध्ये शिक्षकाची भूमिका महत्वाची आहे. म्हणून शिक्षकाला सामाजिक अभियंता म्हणतात. शिक्षकाला बदलत्या काळाची चाहूल घेत दिशा दर्शन करावे लागते. म्हणून बदलत्या अभ्यासकमाविषयी शिक्षकाचा दृष्टीकोन पाहणे गरजेचे आहे.

येणाऱ्या काळात गुणवत्तापूर्ण शिक्षणाचे उद्दिष्ट असेल आणि जे शिक्षण मूलांच्या अध्ययन विषयक गरजा भागवते आणि त्यांचे जिवन समृद्ध बनवते तेच गुणवत्तापूर्ण शिक्षण म्हणता येईल अशी शैक्षणिक गुणवत्तेची व्याख्या डकार येथे भरलेल्या जागतिक अहवालात केली आहे. या व्याख्येनुसार महाराष्ट्रातील माध्यमिक शिक्षणाची सद्यास्थिती काय आहे हे पाहण्यासाठी शिक्षकांचा अभ्यासकमासंबंधी दृष्टीकोण पाहणे गरजेचे आहे.

संशोधनाचे महत्व

माध्यमिक स्तरावरील वाढती विद्यार्थी संख्या, राज्यातील वैविध्यपूर्ण सामाजिक परिस्थिती, खाजगी, आतंराष्ट्रीय संस्थानी उभी केलेली स्पर्धा तसेच ज्ञान तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात झापाटयाने होणारे बदल अशी अनेक आव्हाने आहेत. या सर्व आव्हानांना शिक्षक कसे सामौर्य जात आहेत हे पाहण्यासाठी प्रस्तूत संशोधन महत्वाचे आहे.

बदलत्या अभ्यासकमातून काय साध्य करावयाचे आहे आणि ते कशा पद्धतीने साध्य करावयाचे आहे. व प्रत्येक शिक्षक कशा पद्धतीने कार्य करतो हे पाहण्यासाठी प्रस्तूत संशोधन महत्वाचे आहे.

संशोधनातील गृहितके

1. शिक्षकांना माध्यमिक शिक्षणाचे ध्येये व उदिष्टांची माहिती आहे.
2. बदलत्या अभ्यासकमाचे प्रशिक्षण दिले जाते.
3. शिक्षकांना शिक्षणातील नवविचार प्रवाहाची माहीती आहे.
4. शिक्षकांना नविन ज्ञान संपादन करतात.
5. शिक्षकांना बदलत्या आशयाची माहिती असते.
6. शिक्षक हा अभ्यासकम व विद्यार्थी यामधिल दूवा आहे.

संशोधनाची व्याप्ती

1. प्रस्तूत संशोधन महाराष्ट्राशी संबंधित आहे.
2. प्रस्तूत संशोधन माध्यमिक स्तरावरील शिक्षणाशी संबंधित आहे.

3. प्रस्तूत संशोधन महाराष्ट्रातील माध्यमिक इयत्ता 9 व 10 च्या अभ्यासक्रमाशी संबंधित आहे.
4. प्रस्तूत संशोधनात मराठी माध्यमाच्या शिक्षकाशी संबंधीत आहे.
5. प्रस्तूत संशोधनात नांदेड विद्यापीठांतर्गत येणा—या जिल्ह्यांशी संबंधित आहे.

संशोधनाची मर्यादा.

1. **क्षेत्र मर्यादा** :— प्रस्तूत संशोधन स्वा.रा.ती.म.वि. नांदेड अंतर्गत येणा—या जिल्ह्यापूरते मर्यादित आहे.
2. **घटक मर्यादा** :— प्रस्तूत संशोधन हे स्वा.रा.ती.म.वि. नांदेड अंतर्गत येणा—या जिल्ह्यातील माध्यमिक शिक्षकापूरते मर्यादित आहे.
3. **आशय मर्यादा** :— प्रस्तूत संशोधनात महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक(इ. 9 व 10 च्या) अभ्यासक्रमाप्रती शिक्षकांच्या दृष्टिकोनाचा विचार केला आहे.
4. **विषय मर्यादा** :— प्रस्तूत संशोधन मराठी माध्यमाच्या शिक्षकापूरते मर्यादित आहे.
5. **काल मर्यादा** :— प्रस्तूत संशोधन 2010 ते 2015 या वर्षा पूरते मर्यादित आहे.
6. प्रस्तूत संशोधानात इंग्रजी, हिंदी व उर्दु माध्यमांच्या शिक्षकांचा विचार केला नाही.
7. प्रस्तूत संशोधनात उच्च माध्यमिक शिक्षकांचा विचार केला नाही.
8. प्रस्तूत संशोधानात शिक्षकांच्या अध्यापन अनूभवाचा विचार केला नाही.

संशोधनाची उद्दिष्टे

1. शिक्षकांचा माध्यमिक शिक्षणाचे ध्येये व अभ्यासक्रम या विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
2. शिक्षकांचा प्रशिक्षण विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
3. शिक्षकांचा उपघटक विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
4. शिक्षकांचा आशय विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
5. शिक्षकांचा अध्यापन पद्धती विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
6. शिक्षकांचा नविन ज्ञान संपादन विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
7. शिक्षकांचा वैकल्पीक विषया संबंधी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
8. शिक्षकांचा मूल्यमापन विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

संशोधनातील परिकल्पना

मुख्य परिकल्पना

1. माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमातील बदलाविषयी स्त्री शिक्षक व पुरुष शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.
- मूख्य परिकल्पनेच्या तपासणीसाठी 8 शून्य परिकल्पना मांडण्यात आल्या आहेत.

शून्य परिकल्पना

1. माध्यमिक शिक्षणाच्या ध्येये व अभ्यासकम विषयी स्त्री शिक्षक व पुरुष शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.
2. माध्यमिक शिक्षणाच्या प्रशिक्षण विषयी स्त्री शिक्षक व पुरुष शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.
3. माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील उपघटक विषयी स्त्री शिक्षक व पुरुष शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.
4. माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील आशया विषयी स्त्री शिक्षक व पुरुष शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.
5. माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील अध्यापन पद्धती विषयी स्त्री शिक्षक व पुरुष शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.
6. माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील नविन ज्ञान संपादन विषयी स्त्री शिक्षक व पुरुष शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.
7. माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.
8. माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.

मूळ्य परिकल्पना क 2

माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील बदलाविषयी अनूदानीत शाळेतील शिक्षक व विनाअनुदानीत शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.

मूळ्य परिकल्पनेच्या तपासणीसाठी 8 शून्य परिकल्पना मांडण्यात आल्या आहेत.

शून्य परिकल्पना

- 9 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमाती ध्येये व अभ्यासकम विषयी अनूदानीत शाळेतील शिक्षक व विनाअनुदानीत शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 10 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमाती प्रशिक्षण विषयी अनूदानीत शाळेतील शिक्षक व विनाअनुदानीत शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 11 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमाती उपघटक विषयी अनूदानित शाळेतील शिक्षक व विनाअनुदानित शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 12 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमाती आशय विषयी अनूदानीत शाळेतील शिक्षक व विनाअनुदानीत शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.

- 13 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमाती अध्यापन पद्धदती विषयी अनूदानीत शाळेतील शिक्षक व विनाअनूदानीत शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 14 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमाती नविन ज्ञान संपादन विषयी अनूदानीत शाळेतील शिक्षक व विनाअनूदानीत शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 15 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमाती वैकल्पिक विषया संबंधी अनूदानित शाळेतील शिक्षक व विनाअनूदानीत शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 16 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमाती मूल्यमापन विषयी अनूदानीत शाळेतील शिक्षक व विनाअनूदानीत शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.

मूऱ्य परिकल्पना क 3

माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील बदलाविषयी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
मूऱ्य परिकल्पनेच्या तपासणीसाठी 8 शून्य परिकल्पना मांडण्यात आल्या आहेत.

शून्य परिकल्पना

- 17 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील ध्येये व अभ्यासकम विषयी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 18 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील प्रशिक्षण विषयी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 19 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील उपघटक विषयी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 20 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील आशय विषयी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 21 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील अध्यापन पद्धदती विषयी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 22 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील नविन ज्ञान संपादन विषयी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 23 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील वैकल्पिक विषया संबंधी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.
- 24 माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासकमातील मूल्यमापना विषयी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.

संशोधन पद्धती

प्रस्तूत संशोधनमध्ये शिक्षकांच्या सद्य: दृष्टिकोन पहाण्यासाठी सर्वेक्षण पद्धतीचा उपयोग केला आहे.

जनसंख्या

प्रस्तूत संशोधनात 16446 शिक्षक हि जनसंख्या आहे.

जनसंख्या— 16446

नांदेड —5213

लातूर— 6360

परभणी— 3043

हिंगोली—1634

न्यादर्श निवड पद्धती

प्रस्तूत संशोधनात नांदेड विद्यापीठ अंतर्गत येणा—या नांदेड, परभणी, हिंगोली व लातूर या प्रत्येक जिल्ह्यातून असंभाव्यता पद्धती मधिल सप्रयोजन व निर्दिष्टांश पद्धतीचा उपयोग करून प्रत्येक जिल्ह्यातील 200 शिक्षक या प्रमाणे 800 शिक्षकांची न्यादर्श म्हणून निवड केली आहे.

न्यादर्श निवड

संभाव्यता पद्धती

1. सुगम यादृच्छिक न्यादर्शन
2. नियमबद्ध न्यादर्शन
3. बहुस्तरीय न्यादर्शन
4. वर्गीकृत न्यादर्शन
5. गुच्छ न्यादर्शन

असंभाव्यता पद्धती

1. सप्रयोजन न्यादर्शन
2. निर्दिष्टांश न्यादर्शन
3. प्रासंगिक न्यादर्शन

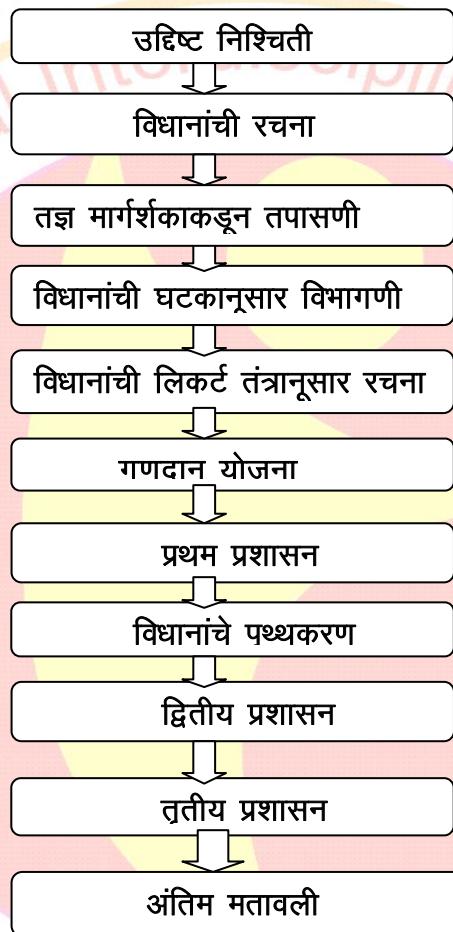
न्यादर्श

प्रस्तूत संशोधनात नांदेड विद्यापीठ अंतर्गत येणा—या नांदेड, लातूर, हिंगोली व परभणी या जिल्ह्यातील प्रत्येकी 200 शिक्षक या प्रमाणे 800 शिक्षकाची निवड करण्यात न्यादर्श म्हणून करण्यात आली आहे.

माहिती संकलनाचे साधन व प्रमाणिकरण :

प्रस्तूत संशोधन शिक्षकांचा दृष्टिकोन पाहण्यासाठी स्वतः निर्मित लिकर्ट पंचबिंदू मतावलीचा उपयोग केला आहे.

लिकर्ट तंत्र अभिवृत्ती मापिका विकसन, प्रमाणिकरण

1. उद्दिष्ट निश्चिती सप्टेंबर 2010

संशोधकानी शिक्षकांच्या अभ्यासक्रम विषयी दृष्टिकोन पाहत असताना संशोधन विषय, उद्दिष्ट निश्चिती, पूर्व संशोधनाचा आढावा घेऊ उद्दिष्टांची पाहणी करण्यासाठी मतावलीचे विकसन केले. प्रस्तूत संशोधनात पुढील उद्दिष्ट निश्चित केली होते.

1. शिक्षकांचा माध्यमिक शिक्षणाचे ध्येये व अभ्यासक्रम या विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
2. शिक्षकांचा प्रशिक्षण विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

3. शिक्षकांचा उपघटक विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
4. शिक्षकांचा आशय विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
5. शिक्षकांचा अध्यापन पद्धती विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
6. शिक्षकांचा नविन ज्ञान संपादन विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
7. शिक्षकांचा वैकल्पिक विषया संबंधी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.
8. शिक्षकांचा मूल्यमापन विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

याच उद्दिष्टांना मतावली मध्ये घटक असे म्हटले आहे. यानां अनूसरून पूढील कार्य केले आहे.

2. विधानांची रचना : डिसेंबर 2010—फेब्रुवारी 2011

प्रस्तूत संशोधनात संशाधकाने अभिवृत्ती मापिका विकसित करित असताना वृत्तपत्रे, मासिके, पुस्तके, नियतकालिके, पूर्व संशोधन व तज्ज्ञ व्यक्तिशी चर्चा करून व त्यांनी सूचविलेल्या बदलावरून माध्यमिक अभ्यासक्रमासंबंधी 210 विधाने तयार केली. मार्गदर्शकांशी चर्चा करून 171 विधाने ठेवण्यात आली. या मपिकेमध्ये सर्व उद्दिष्टसंबंधीत विधाने होते.

3. तज्ज्ञ मार्गदर्शकाकडून तपासणी. मार्च—जून 2011

171 विधानांची मतावली शिक्षणशास्त्र व मानसशास्त्र या विषयातील तज्ज्ञ व्यक्तिकडून तपासून व काही तज्ज्ञांकडून चर्चा करून घेतली.

4. प्रथम चाचणी जूलै—ऑगस्ट 2011

संशोधकाने 171 विधानांची मतावली 50 शिक्षकांकडून भरून घेतली. या मध्ये विधानांची रचना घटकानूसार केलेली नव्हती हि प्रथम चाचणी ॲगस्ट 2011 मध्ये करण्यात आली.

5. विधानांची लिकर्ट तंत्रानूसार रचना सप्टेंबर—डिसेंबर 2011

प्रथम प्रशासनात प्राप्त माहितीचे गुणांकन केल व प्रत्येक विधानाचा संपूर्ण चाचणीशी असणारा सहसंबंध काढला त्यामध्ये 0.20 पेक्षा कमी असणारे 0.80 पेक्षा जास्त सहसंबंध असणारे विधाने कमी करण्यात आली.

6. गुणदान योजना जानेवारी 2012

संशोधनातील प्राप्त माहितीचे गुणांकन पुढिल प्रमाणे कले

	पर्याय	अनुकूल	प्रतिकूल
1	पूर्णपणे सहमत	5	1
2	सहमत	4	2
3	अनिश्चित	3	3
4	असहमत	2	4
5	पूर्णपणे असहमत	1	5

7 विधानांचे पृथकरण जानेवारी 2012

मतावलीतील घटकानुसार विधानांची रचना करण्यात आली. प्रत्येक घटकामध्ये 8 विधानांचा समावेश करण्यात आला यामध्ये 4 विधाने सकारात्मक तर 4 विधान नकारात्मक अशी रचना करण्यात आली. अशी एकूण 64 विधानांची लिंकर्ट तंत्रानुसार मलावली तयार करण्यात आली. विधाची रचना पुढिल प्रमाणे होती.

	घटक	विधान क्रमांक
A	धैर्ये व अभ्यासकमा विषयी दृष्टिकोन	1 ते 8
B	प्रशिक्षण विषयी दृष्टिकोन	9 ते 16
C	उपघटका विषयी दृष्टिकोन	17 ते 24
D	आशया विषयी दृष्टिकोन	25 ते 32
E	अध्यापन विषयी दृष्टिकोन	33 ते 40
F	नविन ज्ञान संपादना विषयी दृष्टिकोन	41 ते 48
G	वैकल्पिक विषयी दृष्टिकोन	49 मे 56
H	मूल्यमापन विषयी दृष्टिकोन	57 ते 64

8 द्वितीय चाचणी फेब्रुवारी 2012

लिकर्ट तंत्रानुसार तयार करण्यात आलेल्या मतावली चे द्वितीय प्रशासन फेब्रुवारी 2012 मध्ये करण्यात आले. ही मतावली 50 शिक्षकांकडून भरून घेण्यात आली. प्राप्त प्रतिसादाचे गुणांकन करून प्रत्येक विधानाचा संपूर्ण चाचणीशी असणारा सहसंबंध काढला त्यामध्ये 0.20 पेक्षा कमी असणारे 0.80 पेक्षा जास्त सहसंबंध असणारे विधाने कमी करण्यात आली. अशी कमी करण्यात आलेली विधान कमांक 3.4.5.6.8.9.12.14.19.21.24.25.34.38.54. या जागी दूसरे विधाने टाकण्यात आली. व तृतीय चाचणी घेतली.

9 तृतीय चाचणी जून 2012

मतावलीच्या दोन चाचणीतील बदला नंतर जून 2013 मध्ये तृतीय चाचणी घेण्यात आली. या चाचणीतील प्राप्त माहितीचे गुणांकन केल व प्रत्येक विधानाचा संपूर्ण चाचणीशी असणारा सहसंबंध काढला त्यामध्ये 0.20 पेक्षा कमी असणारे 0.80 पेक्षा जास्त असा सहसंबंध दिसून आला.

चाचणीतील प्रत्येक घटकाचे मध्यमान व प्रमाण विचलन पुढिल प्रमाणे आहे.

FACTOR	A	B	C	D	E	F	G	H	TOTAL
	MIN-3.98 SD-0.80	MIN-2.72 SD-0.82	MIN- 2.58 SD-0.90	MIN- 2.12 SD-1.06	MIN- 2.22 SD-1.05	MIN- 2.42 SD-0.92	MIN- 2.26 SD-1.03	MIN- 2.18 SD-1.09	MIN- 1.58 SD-1.01
RAW SCORE									

10 अंतिम मतावली. ऑगस्ट 2012

तिस—या चाचणी नंतर सहसंबंध, मध्यमान, प्रमाण विचलन काढून ही मतावली अंतिम प्रशासानासाठी निश्चित केली.

अभिवृत्ती मापिकेची विश्वसनिता: Reliability

संशोधनात अभिवृत्ती मापिकेची विश्वसनियता पाहण्यासाठी चाचणी पुर्नचाचणी या पद्धतीचा वापर केला आहे.

प्रस्तूत मापिकेची सप्रमानता दोन चाचणील सहसंबंध वरून काढली आहे.

द्वितीय व तृतीय चाचणीतील सहसंबंध **0.94** एवढा आला आहे.

अभिवृत्ती मापिकेची सप्रमाणता.

प्रत्येक चाचणी नंतर चाचणी मधिल प्रत्येक विधानाचा संपूर्ण चाचणीशी असलेल सहसंबंध काढला आहे. प्राप्त प्रतिसादाचे गुणांकन करून प्रत्येक विधानाचा संपूर्ण चाचणीशी असणारा सहसंबंध काढला त्यामध्ये 0.20 पेक्षा कमी असणारे 0.80 पेक्षा जास्त सहसंबंध असणारे विधाने कमी करण्यात आली.. त्याच प्रमाणे चाचणीतील घटक विश्लेषण ही केले आहे.

माहिती विश्लेषणाचे सांख्यिकी साधन

प्रस्तूत संशोधनात संकलित माहितीचे विश्लेषण करण्यासाठी काय स्केवर (Chi-Square), Co-relation, Mean, Mode, Range या सांख्यिकी साधनाचा उपयोग केला जाणार आहे.

संशोधन कार्यपद्धती:

विषय निवड व उद्दिष्ट निश्चती— सप्टें 2010

पूर्व संशोधनाचा आढावा— सप्टेंबर—आक्टोबर 2010

लिकर्ट पंचबिंदू मतावली विकसन— नोव्हें 2010—ऑगस्ट— 2012

महिती संकलन — सप्टेंबर 2012 — मे 2013

महितीचे गूणांकन जून 2013— डिसेंबर 2013

महितीचे सांख्यिकीकरण जाने 2014— एप्रिल 2014

महितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन मे 2014— जूलै 2014

निष्कर्ष व परिकल्पना तपासणी ऑगस्ट— 2014

संशोधन सारांश तयार करणे — सप्टेंबर— 2014

निष्कर्ष :

उद्दिष्टे क. 1 शिक्षकांचा माध्यमिक शिक्षणाचे ध्येये व अभ्यासक्रम या विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

21 शतकातील सक्षम व जबाबरदार नागरीक होण्यासाठी अभ्यासक्रम उपयुक्त आहे. अभ्यासक्रमात जागतिक समस्यांची दखल घेतली असून लोकशाही मूल्याला प्राध्यान देण्यात आले आहे. असा सकारात्मक दृष्टिकोन दिसून येतो.

मानवी हक्कांकडे दूरीक्षा होत असून अभ्यासाक्रमातून ताण तणाव निर्माण होताना दिसून येतो. असा नकारात्मक दृष्टिकोन दिसून येतो.

अभ्यासक्रमातील व्यक्तिभिन्नते बाबत शिक्षक निर्णय घेऊ शकले नाहित.

उद्दिष्टे क. 2 शिक्षकांचा प्रशिक्षण विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

प्रशिक्षण हे अध्यापनातील गुणवत्तावाढी साठी, शिक्षणातील नव विचारांचे ज्ञान होण्यासाठी आवश्यक आहे. असा सकारात्मक दृष्टिकोन शिक्षकांचा आहे.

पण प्रशिक्षणाच्या गूणवत्तेच्या बाबत शिक्षक असमाधानी दिसून येतात त्यामुळे प्रशिक्षणाला उपरिथित राहण्यात शिक्षकंमध्ये उदासिनता दिसून येते, प्रशिक्षणात वेळ वाया जात आहे व प्रशिक्षणात गांभीर्य दिसून येत नाही असा नकारात्मक दृष्टिकोन दिसून येतो.

उद्दिष्टे क. 3 शिक्षकांचा उपघटक विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

अभ्यासकमातील उपघटकात परिसराशी सागंड असून उपघटकातील कृती वयानूरूप व आकलक्षम आहे, उपघटकात गाभा घटक व मूल्य सम प्रमाणात आहेत असा सकारात्मक दृष्टिकोन दिसून येतो

उपघटकानंतर योग्य स्वाध्यायाचा अपूरेपणा दिसून येतो. भावात्मक क्षेत्र दूर्लक्षित झाले आहे असा नकारात्मक दृष्टिकोन दिसून येतो.

उद्दिष्टे क. 4 शिक्षकांचा आशय विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

अभ्यासकमतील आशय हा जीवनाभीमूख, प्रेरक व स्फूर्तीदायक असून त्यात राष्ट्रिय आव्हानांचे दखल घेतली आहे असा सकारात्मक दृष्टिकोन दिसून येतो.

आशय पूस्तक केंद्री होत असून प्रतिभावन बालकांकडे दूर्लक्ष होत आहे असा दृष्टिकोन दिसून येतो.

उद्दिष्टे क. 5 शिक्षकांचा अध्यापन पद्धती विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

शिक्षक अध्यापनात विद्यार्थ्याच्या स्वयं अध्ययनाला प्रेरणा देउन ज्ञान जिज्ञासा निर्माण करतात. बदलत्या अभ्यासकमात विविध अध्यापन पद्धतीला वाव आहे व या बाबीसाठी शैक्षणिक तंत्रविज्ञान सहाय्यक ठरत आहे. असा सकारात्मक दृष्टिकोन दिसून येतो.

ज्ञानरचनावादात शिक्षकाचे स्थान डगमगत आहे. नविन अध्यापन पद्धतीने वेळ जाउन विद्यार्थ्यी गोंधळून जातात असा दृष्टिकोन दिसून येतो.

उद्दिष्टे क्र. 6 शिक्षकांचा नविन ज्ञान संपादन विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

शिक्षकाला वाढत जाणा—या ज्ञानाच्या कक्षाची जाणिव आहे त आत्मसात करण्यासाठी शिक्षक प्रयत्नशील आहेत. त्यासाठी चर्चासत्र, कार्यशाळा शिक्षक अधिवेशन याचा उपयोग होतो असा सकारात्मक दृष्टिकोन दिसून येतो.

माहितीच्या महाजालात जीवनाभीमूख ज्ञान शोधण्यात शिक्षकाची व विद्यार्थ्या या दोघांना ही कसरत करावी लागत आहे असा दृष्टिकोन दिसून येतो.

उद्दिष्टे क्र. 7 शिक्षकांचा वैकल्पिक विषया संबंधी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

वैकल्पिक विषयात वर्तमान जिवनाशी सांगड दिसून येते. या विषयात विविधता दिसून येते. या विषयाकडे शिक्षक व विद्यार्थी लक्ष देतात.

विषयांची संख्या वाढत आहे त्यामुळे या विषयाचा समावेश इतर विषयात करावा यामुळे शिक्षक व विद्यार्थी दोघांचा ही वेळ वाचेल असा दृष्टिकोन दिसून येतो.

उद्दिष्टे क्र. 8 शिक्षकांचा मूल्यमापन विषयी दृष्टिकोनाचा शोध घेणे.

सध्य मूल्यमापनातून विद्यार्थ्यांचे सर्वांगिण मूल्यमापन होत. विद्यार्थी सतत अध्ययनशिल राहतो व प्रगतीचे स्पष्ट स्वरूप स्वतः विद्यार्थी, शिक्षक व पालकांना दिसून येते. यामुळे विद्यार्थ्यांला स्व-सामर्थ्याची ओळख होते. सध्य मूल्यमापन पद्धतीचा शिक्षकांना ताण वाटत नाही. यामध्ये शिक्षक व्यक्तिनिष्ठता येऊ देत नाहित असा सकारात्मक दृष्टिकोन दिसून येतो.

मूल्यमापनात केवळ बौद्धिक क्षेत्रावर भर नाही. पण मूल्यमापन प्रक्रिया शिक्षकांना निरस व कंटाळवाणी वाटते असा दृष्टिकोन दिसून येतो.

मूळ परिकल्पना	परिकल्पना	स्विकार/ त्याग	शून्य परिकल्पना	शून्य परिकल्पना
1	माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमातील बदलाविषयी स्त्री शिक्षक व पुरुष शिक्षकांच्या दृष्टिकोनामध्ये फरक नाही.	त्याग	5	1,2,3,4,6,7,8
2	माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमातील	त्याग		9,10,11,

	बदलाविषयी अनुदानीत शाळेतील शिक्षक व विनाअनुदानीत शाळेतील शिक्षक यांच्या दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.		13	12,14,15,16
3	माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमातील बदलाविषयी शहरी व ग्रामिण शिक्षकांतील दृष्टीकोनामध्ये फरक नाही.	त्याग	21	17,18,19,20, 22,23,24

संशोधनातील परिकल्पना तपासणी

परिकल्पना तपासणी साठीचे सारणी, विश्लेषण व अर्थनिर्वचन सविस्तर पणे प्रकरण चार मध्ये कले आहे.

शिफारशी शिक्षकांसाठी

1. शिक्षकांनी अभ्यासक्रम राबवताना विद्यार्थ्यांमध्ये परिक्षेचा ताण तणाव निर्माण होणार नाही याची काळजी घ्यावी. उ.क्र 1
2. विद्यार्थ्यांच्या दैनंदिन व्यवहारतही लोकशाही मूल्यांचा आग्रह धरावा. उ.क्र 1
3. प्रशिक्षणाची परिणामकारकता पाहण्यासाठी पूर्व चाचणी व उत्तर चाचणी घेण्यात यावी.उ.क्र.2
4. प्रशिक्षणोत्तर अनूधावन व आंतरक्रियासाठी शिक्षक व्यासपिठे निर्माण करावीत. प्रचलित केंद्र संमेलनाचा उपयोग यासाठी करावा. उ.क्र 2
5. अध्यापनात विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक विकासास इतकाच सामाजिक,भावनिक अंगाचाही विकास महत्वाचा आहे. उ.क्र 3.
6. प्रतिभावान बालकांसाठी वेगळी कार्यनीती अवलंबावी. कारण उदिष्टे जरी समान असली तरी त्यातून शिक्षण प्रक्रियेत समानता येत नाही कारण उद्दिष्ट प्राप्तीसाठी प्रत्येक विद्यार्थ्याला करावक लागणारे काम एकसारखे नाही. उ.क्र 4.
7. अभ्यास विषय शिकवत असताना विद्यार्थ्यांना कौशल्याच्या माध्यमातून शिकण्याची संघी मिळावी उ.क्र.5.
8. शिक्षकांनी काय दिले यापेक्षा विद्यार्थ्यांच्या मनात काणती झाननिर्मिती झाली. कोणती कौशल्य कितीप्रमाणात साध्य झाली याकडे लक्ष दयावे उ.क्र.6.

- 9 श्रेणीच्या विषयाकडे विद्यार्थ्यी व्यक्तिमत्वाचा विकास या दृष्टिने पाहवे. उ.क 7
- 10 मूल्यमापन प्रक्रियेचा ताण / दडपण स्वतः वर व विद्यार्थ्यावर येणार नाही याची काळजी घ्यावी. मूल्यमापन प्रक्रिया समजून घेवून कार्यवाही करावी. उ.क 8.
- 11 वर्गामध्ये दैनंदिन अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेत मूल्यमापन प्रक्रिया अंतर्भूत असावी. उ. क 8.

संदर्भ सूची

भिंताडे क्षि.आर. (2006) शैक्षणिक संशोधन पद्धती,पुणे:नुतन प्रकाशन पेंडके पी.एस.(2005) भारतीय शिक्षण पद्धतीचा विकास,नागपूर: श्री मंगेश प्रकाशन गाजरे आर. क्षि. चिटणीस एस., पाटील एन. (2006) शिक्षणचे अधिष्ठान,पुणे: नित्य नुतन प्रकाशन.

मुळे, आर, एस, उमाठे, क्षि. ठी:1987 शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे, नागपूर : महाराष्ट्र ग्रंथ निर्मिती मंडळ.

जोशी, पी.डी. कळलावे, एम.जी. ;2008 शिक्षणातील नवप्रवर्तने, नांदेड : आदित्य पब्लिकेशन,

पारसनीस, न. रा. ;2007 शिक्षकांचे प्रशिक्षण. पुणे : नित्य नूतन प्रकाशन.

Phophalia A.K. (2010) Modern Research Methodology Jaipur, Paradise publication.